yra stovėjęs nedidelis, veikiausiai ūkinės paskirties mūrinis pastatėlis. Tikriausiai XX a., tarpukariu, kieme buvo įrengta bent dalis iki šiol išlikusių lietaus nuotekynės atkarpų. Dalis nuotekynės rekonstruota tarybiniu laikotarpiu. Tarpukariu įrengtos nuotekynės sistemai reiktų priskirti ir artimo kvadratui plano statinį, stovėjusį Observatorijos kiemo PV kampe. Tarpukariu kiemo V dalyje pastatytas požeminis mūrinis kolektorius, tikriausiai skirtas kokios nors patalpos vėdinimui.

Apibendrinant galima teigti, kad archeologiniai žvalgymai suteikė naujos informacijos apie šios Vilniaus dalies raidą. Ateityje šiame darbe iškeltas hipotezes reiktų nuosekliau susieti su istorinių šaltinių, architektūrinių tyrimų duomenimis. Šių, o taip pat kitų, gerokai didesnėje teritorijoje atliktų istorinių ir taikomųjų tyrinėjimų metų gautų duomenų mokslinė analizė padėtų atskleisti ne tik Observatorijos kiemo, bet ir viso Vilniaus universiteto pastatų ansamblio raidą.

The excavations in the courtyard of the Vilnius University Observatory

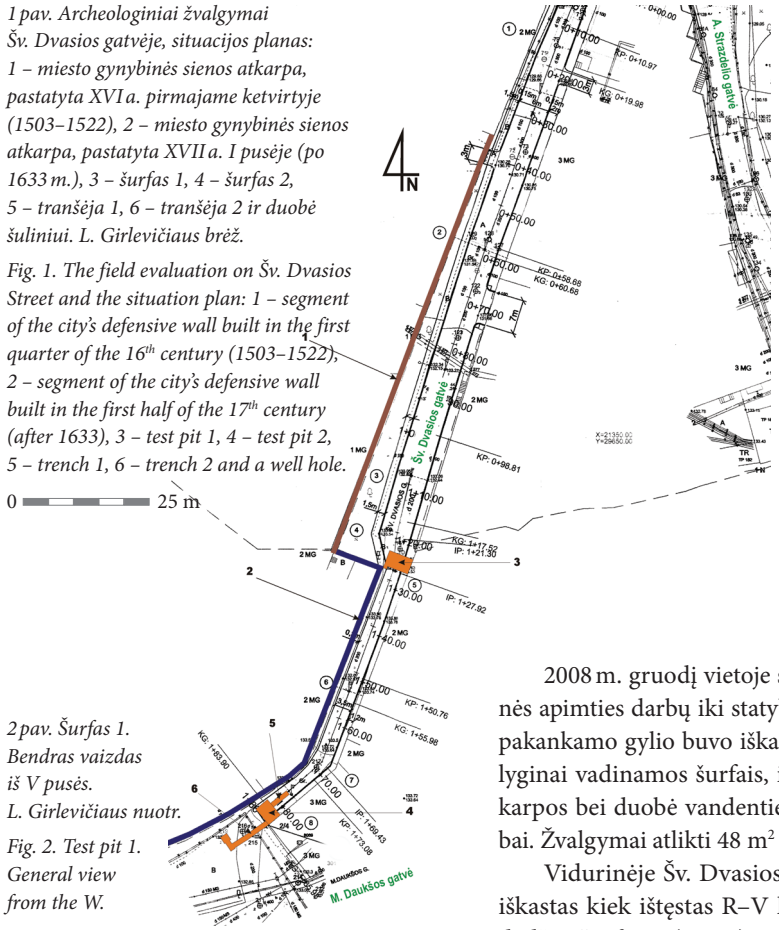
During a field survey conducted during construction work in the courtyard of the Vilnius University Observatory, the locality's old relief was determined. The earliest discovered finds date to the 15th century. The remains of masonry walls that once stood there were also discovered. It is thought that one of the fragmentally unearthed walls should be dated to the 15th – early 16th century and belongs to the fortifications (Fig. 2) that ran from the inner courtyard of Lithuania's Presidential Palace to the Bernardine church. The foundation wall of a vanished arcade built in the early 17th century was partially unearthed in the N part of the courtyard (Fig. 1, 3).

Linas Girlevičius, Robertas Žukovskis

Žvalgymai Šv. Dvasios gatvėje

2008 m. APC „Antiqua" vykdė archeologinius žvalgymus Šv. Dvasios gatvėje. Atliekant pirmąjį šios Vilniaus senamiestyje, ties miesto gynybinės sienos liekanomis esančios gatvės rekonstrukcijos etapą, buvo renovuojami, įrengiami nauji požeminiai inžineriniai tinklai.

1982 (vadovas Vytautas Ušinskas) ir 1998 m. (vadovas Tauras Poška; žr. *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 458–460) atliktų žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų šioje gatvėje metu nustatyta, kad kultūrinio sluoksnio storis čia yra 1,8–4,8 m, ankstyviausias kultūrinio sluoksnio horizontas datuotas XIV (V. Ušinskas) ar XV a. (T. Poška). 1998 m. atliktų tyrinėjimų metu nustatyta, kad gatvės važiuojamojoje dalyje kultūrinis sluoksnis yra stipriai apardytas. 2007 m. renovuojant pastatų komplekso A. Strazdelio g. 1 inžinerinius tinklus, Šv. Dvasios gatvės Š dalyje iškastos 5 trasos, kurių bendras plotas – apie 130 m^2. Archeologinius žvalgymus atliko V. Vėževičienė (žr. *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 440). Fiksuotas iki 1,4 m storio kultūrinis sluoksnis, įžemis pasiektas 0,7–1,4 m gylyje. Aptikti radiniai datuoti XVI a. pabaiga – XX a. Geologinių tyrimų duomenimis, Šv. Dvasios gatvės PR dalyje, ties pastatų fasadų (gatvės raudonąja) linija kultūrinio sluoksnio storis yra 4,8–5,5 m. Manoma, kad šioje gatvėje yra buvusi upelio, tekėjusio Š kryptimi, vaga. Detaliau šio reljefo darinio parametrai nenustatyti. Šv. Dvasios gatvėje, kiek atokiau nuo miesto gynybinės sienos trasos, galėjo būti iškastas ar iš upelio slėnio suformuotas griovys papildomai miesto gynybinės sienos apsaugai.

1 pav. Archeologiniai žvalgymai Šv. Dvasios gatvėje, situacijos planas: 1 – miesto gynybinės sienos atkarpa, pastatyta XVI a. pirmajame ketvirtyje (1503–1522), 2 – miesto gynybinės sienos atkarpa, pastatyta XVII a. I pusėje (po 1633 m.), 3 – šurfas 1, 4 – šurfas 2, 5 – tranšėja 1, 6 – tranšėja 2 ir duobė šuliniui. L. Girlevičiaus brėž.

Fig. 1. The field evaluation on Šv. Dvasios Street and the situation plan: 1 – segment of the city's defensive wall built in the first quarter of the 16th century (1503–1522), 2 – segment of the city's defensive wall built in the first half of the 17th century (after 1633), 3 – test pit 1, 4 – test pit 2, 5 – trench 1, 6 – trench 2 and a well hole.

2 pav. Šurfas 1. Bendras vaizdas iš V pusės. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 2. Test pit 1. General view from the W.

2008 m. gruodį vietoje suplanuotų didesnės apimties darbų iki statybinėms reikmėms pakankamo gylio buvo iškastos 2 duobės, sąlyginai vadinamos šurfais, ir dvi tranšėjų atkarpos bei duobė vandentiekio šulinio statybai. Žvalgymai atlikti 48 m^2 plote (1 pav.).

Vidurinėje Šv. Dvasios gatvės atkarpoje iškastas kiek ištęstas R–V kryptimi 4x3,5 m dydžio ***šurfas 1*** (2 pav.), vėliau pailgintas V kryptimi apie 1 m. Kasta iki 2 m gylio. ŠV dalyje šurfas buvo prigludęs prie tarybiniu laikotarpiu statyto gelžbetoninio nuotekynės šulinio. Šurfą praplėtus V kryptimi, atkastas gelžbetoninis šiluminės trasos kolektorius. Šurfo R dalis buvo prigludusi prie XIX a. pabaigoje statyto pastato pamatų. Prie pamatų fiksuotas iki 90 cm pločio pamatų statybos perkasimas. Gruntas buvo perkastas ir ties gelžbetoniniu šuliniu bei tarybiniu laikotarpiu statant šiluminės trasos kolektorių. Po 20–

60 cm storio viršutiniais maišytos pilkos, rudos žemės sluoksniais, kuriuose būta ir asfaltbetonio gabalų, kasti iki 50 cm storio smulkių griuvenų, kalkių skiedinio sluoksniai, tarp kurių būta ir 15–20 cm storio tamsiai pilkos žemės sluoksnelio. Sluoksniai kiek žemėjo P kryptimi. Giliau, iki 1,5 m gylio, kasti tamsiai pilkos, pilkos žemės, pilko molio sluoksniai, kuriuose buvo ir smulkių statybinių griuvenų. Šiuose sluoksniuose aptikta nedaug XVI a. pabaiga – XIX a. datuojamų archeologinių radinių (buitinės keramikos šukių ir koklių fragmentų). Giliau, iki 2 m gylio, kastas uždurpėjęs juodos žemės sluoksnis. Jame būta ir pilkos spalvos molio tarpsluoksnių. Šiame sluoksnyje aptikta santykinai nedaug XVI a. pabaiga – XVII a. I puse datuotinų buitinės keramikos šukių ir koklių fragmentų, odinės avalynės liekanų. Šurfe įžemis nebuvo pasiektas, ankstyviausias tirtas juodos uždurpėjusios žemės sluoksnis datuotinas XVII a. I puse.

Šurfas 2 ir į ŠR nuo jo – ***tranšėja 1*** (3 pav.) iškasti Šv. Dvasios gatvės P gale. Šurfas buvo stačiakampio plano, 3,3x2,7 m dydžio, 2,4–2,7 m gylio. Vėliau jo PR, prie pastato pamatų esanti dalis buvo dalinai užkasta, o šurfas praplėstas miesto gynybinės sienos link (ŠV kryptimi). Jis tapo 4x3,3 m dydžio. Nuo šurfo ŠR dalies iškasta 4 m ilgio, iki 1,2 m pločio tranšėja 1. Pastato, prie kurio buvo prigludęs šurfas 2, pamatai – arkinės konstrukcijos. XVIII a. datuojamų pamatų viršus nuo buvusio gatvės paviršiaus įgilintas 25 cm. Pamatų perkasimas – iki 1,1–1,4 m pločio. Jis nuo žemės paviršiaus įgilintas iki 1,4 m ir daugiau. Šurfe kultūrinis sluoksnis buvo permaišytas nuotekynės ir vandentiekio perkasimų. Žemiau supiltinių ar maišytos struktūros XX a. suformuotų sluoksnių, iki 1,4–1,45 m gylio nuo buvusio gatvės dangos paviršiaus kasti XVII a.

3 pav. Šurfas 2 ir tranšėja – kultūrinio sluoksnio pjūvis. Vaizdas iš PV pusės. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 3. Test pit 2 and the trench: the cultural layer profile. View from the SW.

II pusėje – XIX a. susiformavę sluoksniai. Juose aptikta nedaug XVI a. pabaiga – XIX a. datuojamų archeologinių radinių. Giliau atkasta pilko uždumblėjusio smėlio sluoksnio viršutinė dalis. Šis ne vienu metu susidaręs tarpsluoksnių turintis kultūrinio sluoksnio horizontas pagal negausius radinius (buitinės keramikos šukes, koklių fragmentus, geltonos spalvos (?)x16x8 cm dydžio plytos su išilginėmis braukomis fragmentą) datuojamas XVI a. pabaiga – XVII a. I puse. Sluoksnyje fiksuotas iki 20 cm storio smėlio su degėsiais tarpsluoksnis, sietinas su 1655 m. įvykiais vadinamojo Maskvos karo metu. Kai kuriose šurfo dalyse uždumblėjusio smėlio sluoksnyje fiksuotas neištisinis degėsių tarpsluoksnis, kuris sietinas su 1610 m. Vilniaus gaisru.

Tranšėjos 1 vietoje nesuardyti kultūrinio sluoksnio horizontai fiksuoti tik ŠV sienelės pjūvio apatinėje dalyje, kitur kultūrinis sluoksnis yra apardytas XX a. įrengiant požeminius inžinerinius tinklus. Tiek šurfo 2, tiek tranšė-

jos 1 vietose ankstyviausių kultūrinio sluoksnio horizontų ar įžemio pasiekti nepavyko. Kasta iki 2,4–2,7 m gylio.

Nuo šurfo 2 P kampo PV kryptimi iškasta 8,2 m ilgio, apie 1 m pločio, 1,7–1,8 m gylio tranšėja, nuo kurios PV galo dar iškasta apie 2 m ilgio PR–ŠV kryptimi orientuota tranšėjos atkarpa, o pastarosios gale, virš požeminėje vandentiekio trasoje esančios sklendės – apie 1,5x1,5 m dydžio, iki 1,7–1,8 m gylio duobė šuliniui. Ši trasa sąlyginai pavadinta ***tranšėja 2***. Ties pastato kampu, iki 1,3 m atstumu nuo jo, iki 1,8 m gylio kultūrinis sluoksnis yra suardytas statant pastato pamatus. 3,8–6,1 m atstumu nuo pastato kampo kultūrinis sluoksnis tranšėjos vietoje yra suardytas statant greta esantį šulinį. Vietose, kur kultūrinis sluoksnis nesuardytas vėlesnių perkasimų, fiksuoti sluoksniai yra nuolaidūs PV kryptimi. Tranšėjos PV dalyje, po skaldos ir maišyto smėlio sluoksniais kastas iki 1,2 m storio pilkos žemės su griuvenų, žvyro, smėlio priemaiša, griuvenų su moliu, smėlio linzėmis sluoksnis. Giliau kastas fragmentiškas iki 10 cm storio molio sluoksnis, žemiau kurio buvo nepermaišytos struktūros iki 30 cm storio juodos žemės su smulkiomis griuvenomis sluoksnio viršutinė dalis. Tranšėjos ŠR dalyje šio, po maždaug 10 cm storio molio arba smėlio tarpsluoksniu kasto sluoksnio storis – apie 40 cm. Žemiau šio sluoksnio kastas apie 10 cm storio šlyno sluoksnis, po juo – iki 10 cm storio tamsiai pilkos žemės sluoksnio viršutinė dalis. Virš aprašytųjų molio ir smėlio tarpsluoksnių kastas iki 40 cm storio tamsiai pilkos spalvos žemės su griuvenų, degėsių, angliukų priemaiša sluoksnis. Virš jo buvo 5–7 cm storio maišyto smėlio sluoksnelis. Viršutinė kultūrinio sluoksnio dalis – iki 1 m storio pilkos žemės sluoksnis – suformuotas XX a.

Archeologinių žvalgymų metu buvo kasama iki 1,7–2,7 m gylio. Žvalgytose vietose ankstyviausi kultūrinio sluoksnio horizontai ar įžemis nepasiektas. Ankstyviausi pasiekti kultūrinio sluoksnio horizontai pagal aptiktus radinius datuojami XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia.

The field survey on Šventosios Dvasios Street

In 2008 a survey was conducted on Šv. Dvasios St. On this street in the SE part of Vilnius Old Town, small-scale earth work was carried out at the site of a conjectural ditch near the city's defensive wall (Figs. 1–3). The survey was conducted down to a depth of 1.7–2.7 m, which was sufficient for the construction requirements. The earliest part of the investigated cultural layer dates to the first half of the 17th century. Layers connected with the 1610 fire and the 1655 devastation of Vilnius were recorded.

Rytis Jonaitis, Irma Kaplūnaitė

Žvalgomieji tyrinėjimai ir žvalgymai T. Kosciuškos g. 10–12

2008 m. vykdyti žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai ir žvalgymai Vilniaus senamiestyje (A1610K1), sklype T. Kosciuškos g. 10–12 (buvusių Sluškų rūmų aplinkoje). Darbai buvo susiję su senų komunikacijų ir vandentiekio sistemų sklype pakeitimu ir naujų įrengimu bei kiemo tvarkymu. Ištirti 8 šurfai (2x2 m dydžio, iš viso 32 m^2) (žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai) ir 12 perkasų (bendro